

Östgotaspel

Östergötlands Spelmansförbund

www.ostgotaspel.se

Styrelsens ordförande:

Isabell Svärdmalm

ordforande@ostgotaspel.se

Nr 4, dec 2016

årgång 16

Ansvarig utgivare:

Isabell Svärdmalm

Redaktion: Barbro Wijma

redaktor@ostgotaspel.se

Håkan Wasén

Ett annorlunda psalmodikon

Foto: Jorma Lindgren

Innehåll:

ÖSF styrelse. Kallelse årsmöte 11.2	2	Linköpings Folkmusikfestival	8
Ordförandes julhälsning	3	Allspel i Bunn	8-9
Psalmodikon	3	Slängpolska på fläck i Borghamn	9
Ett annorlunda psalmodikon	4-5	ANNONSER:	
Astrid Pekkari - spelman på gång	6-7	Jubiléums-Blot. ÖSF fyller 90!	10
RAPPORTER:		Vinterhelg med ÖSF och årsmöte	10
Magisk konsert i Värna	7	Numrets låt	11
Spelkurs och konsert "Krokiga låtar..."	8	Kalendarium. Knytkalas	12

STYRELSE FÖR ÖSTERGÖTLANDS SPELMANSFÖRBUND

Ordförande: Isabell Svärdmalm, tel.011-319876, 0730-541193, ordforande@ostgotaspel.se

Sekreterare: Lisa Hellsten, tel. 0725-757 252 sekreterare@ostgotaspel.se

Kassör: Mats Ekman, tel. 013-152336, kassor@ostgotaspel.se

Ledamöter: Barbro Wijma, Stefan Öberg

Suppleanter: Staffan Lensell, Håkan Wasén, Torgny Lundberg.

ÖVRIGA FUNKTIONÄRER bl.a.:

Spelledare: Isabell Svärdmalm, 011-319876, spelledare@ostgotaspel.se

Medlemsärenden: Ingrid Ährlin, tel 0707-740665, medlem@ostgotaspel.se

Arkiv, notbibliotek, försäljning: Hans Norberg, tel. 013-52536, hansnobe@passagen.se

Hemsidesansvarig: Staffan Lensell, webb@ostgotaspel.se

Östgotaspels redaktion: B. Wijma, redaktor@ostgotaspel.se, H. Wasén, hakan.wasen@outlook.com

ÖSF NYTT: "Vinterhelgkurs" med årsmöte!

Helgen 11 – 12 februari låtkurs, **årsmöte**, spel och dans, övernattning och låtkurs igen... (se s. 10 för mer info)

Kallelse till årsmöte i Östergötlands Spelmansförbund 11.2 2017 kl. 16.30 på Skänninge Stadshotell

Dagordning vid årsmötet

1. Fråga om mötets behöriga utlysande.
2. Val av ordförande och sekreterare för mötet.
3. Val av två justeringsmän, och tillika rösträknare, som jämte ordföranden skall justera protokollet.
4. Föredragning av styrelsens verksamhets- och revisionsberättelse för 2016.
5. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.
5. Föredragning av styrelsens verksamhetsplan och budgetförslag för 2017.
6. Val av styrelseledamöter och suppleanter för dessa.
7. Val av två revisorer och en suppleant för dessa.
8. Val av valberedning inför nästa årsmöte.
9. Styrelsens framställningar: Presentation av årets stipendiater. Jubileumsfest.
10. Andra ärenden som före den 26.1 skriftligen inkommit till styrelsen.

Föreningen bjuder deltagare i årsmötet på fika kl. 16.00 på stadshotellet.

Välkomna!

ÖSF – NYTT: Ordförande har ordet!

Hej Alla Spelmansvänner!

...ute är mörkt och kallt...i alla husen...lyser nu överallt...de tända ljusen...

Nu går vi en fin tid till mötes, Advent, Jul, Nytt År... Vi kan ta tillfället i akt och varva ner, och tänka på att inte fastna i julstressen.

Vi kan tänka tillbaka på den gångna spelhösten. Har vi lärt några nya låtar? Har vi välkomnat några nya spelsugna i våra grupper? Har vi varit på nån bra konsert? Har vi själva kanske spelat för andra? Listan kan göras längre eller kortare efter vars och ens förutsättningar.

Under året har styrelsen haft 6 styrelsemöten, och när du läser dessa rader har vi haft det 7:e och sista för år 2016. Mötena är kreativa och långa. Nytt och intressant är Musikbryggan, ett projekt som går ut på att träffa nyanlända för att musicera ihop. Hör av dig till styrelsen om du/din grupp vill medverka till spännande musikmöten!

2017 är det JUBILEUMS-ÅR! Vi fyller 90 År!
Boka redan nu Lördagen den 11 november! Håll utkik efter kommande info.
Under årets tre första månader händer detta:

Vi startar nya året som vanligt med **Knytkalas** på Trettondagsafton. Första gången är ingen gång, andra gången är en upprepning, och (nu) tredje gången är (blir) det en tradition.
OBS! Ny lokal, Skärkinds Bygdegård. Se sida 12!

I febr är det spelkurs med **Slaka-bokens** material. Skulle ju ha varit höstträffens program, men bättre sent än aldrig. **SAMTIDIGT är det ÅRSMÖTE II.2!** Efter några års uppehåll kommer nu också tre stycken ungdomsstipendiater att uppmärksammas. Kom och lyssna! Se sida 10!

ÖSF fyller alltså jämnt, det gör också ett idogt spelmansgäng, nämligen **Folklekarne** i Norrköping. 30 år har gått sen starten. Midvinterblot förknippades under många år med Folklekarne, Vikingamat och Hemliga gäster. 100-talet spelmän och dansare slöt upp på de festerna. Första blotet 1990 hade ett ryskt folkdanslag som gäster, och det sista 2007 som blev ett Vårblot gästades av Henry Wallin. Lördagen den 4:e mars blåser föreningen liv i konceptet igen och bjuder in till **Jubiléums-Blot!** Se sida 10!

Välkommen till ett innehållsrikt Musik-År 2017!
ordf Isabell

Psalmodikon –

visste jag (redaktören) inte mycket om... förrän Peter Berry skapade kontakt mellan mig och Nordiska Psalmodikonförbundet och dess tidskrift Psalmodika. Så här berättar förbundets ordförande Göran Carlström:

”Psalmodikon hör till gruppen av ensträngade instrument och är förmodligen det äldsta instrument som finns på jorden, förutom trumma och olika rytminstrument.

Under 1800-talet var psalmodikon det vanligaste instrumentet i Sverige, innan alla instrument med klaffar uppfunnits såsom dragspel, tramporgel, munspel. Vi hittills har funnit cirka trettio olika siffernotböcker för psalmodikon - den första gavs ut på Norstedts förlag 1830 och det i sju upplagor. Flera förlag runt om i landet fortsatte. Även speci-

ella psalmböcker gavs ut i siffernoter.

Herr psalmodikon själv, Johannes Dillner, tillverkade enligt egen utsago 10 000 under sju års tid. Det är troligt att det fanns cirka 100 000 psalmodikon i Sverige under 1800-talet. Psalmodikon var vanligt förekommande även i Finland, Norge och Island och användes i alla fall i Danmark i skolorna.

Vi som förbund har uppgiften att sprida kunskap om detta instrument! Mer information på vår hemsida: www.npsalmodikonforbundet.se."

Göran Carlström, ordf. i Nordiska Psalmodikonförbundet

Göran Carlström, Sandfjärdsgatan 90, 120 56
ÅRSTA 070-689 04 08 goran.kelly@gmail.com

Redaktörens kommentar: på nästkommande sidor finns bilder på notböcker, exempel på siffernotskrift - och förstås på instrumentet; fast ett annorlunda sådant!!

Ett annorlunda psalmodikon

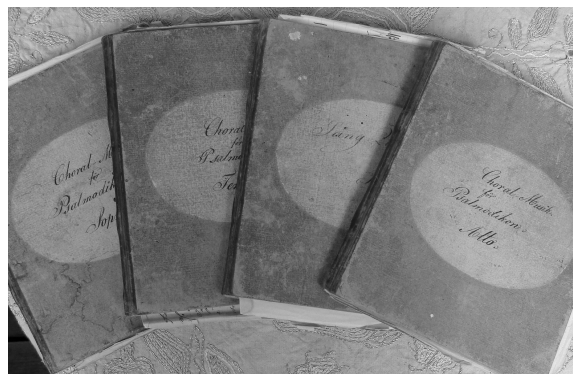
Egentligen verkar psalmodikon kunna se ut lite hur som helst. De ska ha en enda sträng och spelas med stråke och klangkroppen ser ut som en låda. Men, detta stämmer ju inte. Det blir man varse om man söker "psalmodikon" i Google bilder. Det finns flersträngade psalmodikon och alla ser min-sann inte ut som lådor. Stråke förefaller i alla fall alltid behövas. Man kanske kan säga att de som gemensam nämnare har att de är tämligen enkla i sin konstruktion och finish. I den samling av psalmodikon som finns på Scenkonstmuseet, före detta Musikhistoriska museet, kan man se vackra exempel på mångfalden i psalmodikonfamiljen. I ena änden av skalan tycker jag mig se Dillners praktiska men lite ocharmiga box. I den andra till exempel Anders Fredrik Alards (1821-1900) konstruktioner, kombinationer av klurig teknik (vridbar vals över locket för spel i olika tonarter; rörlig träcylinder fäst vid locket troligen avsedd som stöd för vänsterhanden för att underlätta snabba tonval) och vackert instrumentbygge.

Psalmodikonet lanserades av Dillner som ett verktyg för att förbättra psalmsången i Sverige och det fick sin ojämförligt största användning i kyrka, missionskapell och husförhör, helst i en trängre krets. Och i skolan. I enlighet med 1842 års folkskolestadga kom musikundervisning att regelbundet bedrivs i skolan, säkert med stora variationer beroende på lärarens musikaliska och pedagogiska talang. Meningen var att skolbarnen skulle tränas i psalmsång i stämmor som en förberedelse till sång vid andakt. Folkskolläraren förväntades vara kunnig i psalmodikonspel och (i stället för vanliga noter) även i siffernotering, som lanserades samtidigt som psalmodikon och gjorde det mycket lättare att utföra psalmsång i stämmor.

Mitt val var att skaffa ett instrument som liknar klassiska stråkinstrument i rikedom i klang och tonstryka och finish och elegans vad gäller konstruktion. Min avsikt har hela tiden varit att nyttja ett instrument i folkmusiksammanhang, kanske helst i en äldre galant tradition, det vill säga 1700-talsmusik. Jag har tänkt mig psalmodikon som ett slags bas i kombination med framför allt fioler och andra folkliga instrument. I det sammanhanget har jag tänkt mig att förstärka ljudet något med lämplig teknisk utrustning. Detta ställer krav på

instrumentet men naturligtvis också på spelsättet, där jag tror kunskap om traditionellt klassiskt fiolspel kan vara till glädje. Det gäller både de möjligheter man har med vänster och höger hand.

Min väg till psalmodikon började när jag som spelman kom i kontakt med Abraham Hagholm (1811- 1890) från Godegård i Östergötland. Hans samling av spelmansnoter är en av de rikaste i Sverige och en stor del finns i Svenska låtar. När jag fann Hagholms spelmansrepertoar var jag fast. Jag har spelat de drygt 300 låtarna han skrivit ner otaliga gånger. Så småningom blev jag lika fascinerad av hans person. Det visade sig att det var en mycket märklig man som levde ett svårt och utsatt liv. Han hade en förmåga att överleva, i vilken musik, först folkmusik på fiol och sedan körsång, hade en stor betydelse. Hagholm tillhörde den första kullen folkskollärare 1843 och tog del av den musikträning som då ansågs lämplig för skolan, det vill säga en musikpedagogik som i mycket byggde på siffernotation och psalmodikon. Hagholm använde psalmodikon under många år i skolan i sin undervisning i stämsång av psalmer.

Ovan: Korallböcker från 1800-talet med siffernotering
Nedan: "Blott en dag" i siffernotering
Foto: Göran Carlström

249 Blott en dag				
sopran			F.dur	
6 5	4.44456	6 5' 54	3.33453	44'65
Blott en	dag, ett ö-gon-blick i	sän-der, vil-ken	tröst vad än som kom-mer	på! Allt ju
	4.44456	6 5' 54	3.33453	44'6-7
	vi - lar i min Fa-ders	hän-der, skul-le	jag som barn väl ängs-las	då? Han som
	8.88843	3 2' 56	-7.-7-7 2 8-7	66'65
	bär för mig en Fa-ders	hjär-ta, gi-ver	ju åt var-je ny-född	dag dess be-
	4.44456	6 5' 54	3.3 34 53	44-----
	skär - da del av frejd och	smär-ta, mö-da,	vi - la och be -	hag.

Foton på denna och nästa sida hämtade från www.npsalmodikonforbundet.se, med benäget tillstånd av Nordiska Psalmodikonförbundet.

Ett annorlunda psalmodikon, forts.

När jag läste om Hagholms flitiga bruk av psalmodikon blev jag förstås nyfiken och beslöt att skaffa mig ett sådant.

Norra Godegårds hembygdsförening äger ett psalmodikon som fått stå som modell till det instrument jag låtit bygga. Hembygdsföreningens instrument är byggt av Per Albert Pettersson (1839-?) från Grönkullen i Godegård någon gång under andra halvan av 1800-talet och är fortfarande i föreningens ägo, i stort sett i spelbart skick. Eftersom mitt mål med psalmodikonspellet inte var att i första hand spela den traditionella psalmodikonrepertoaren, bad jag Anita Matter, en erkänd byggare av klassiska stråkinstrument, att göra ett psalmodikon som utnyttjade instrumentets idé till fullo klangmässigt och konstruktionsmässigt i överensstämmelse med min repertoar. Efter ett år fick jag detta vackra instrument i min hand, som är ett av de mest dekorativa ting vi har i mitt hem. Jag vet att jag har varit onödigt försiktig med att närma mig instrumentet. Jag har ännu inte gjort den upptäcktsfärd i klanger och rytmer som jag vet finns förborgad i instrumentet. Men, tiden är snart inne. Och övning krävs. Mitt psalmodikon har i alla fall behållit sin psalmodiska ljudkaraktär. Så mycket är säkert.

Några detaljer som gäller mitt instrument:

- Det har samma proportioner som Godegårdsförlagan som påminner om den Dillnerska modellen.
- Locket är av gran som kommer från virke som avverkats på 1880-talet. Locket är lätt välvt. Godegårdsinstrumentet (GI) har plant lock.
- Sargen är av alm som avverkats cirka 1990.
- Greppbrädan är av hårt trä, förmodligen från något fruktträd. Den är frilagd från locket i sin högsta del till skillnad från GI.
- Storsträngen är en cellosträng i C (jag äger både stål och sena; har ännu inte valt).
- Stallet är ett traditionellt stråkinstrumentsstall, storlek viola. GI har ett enkelt stall.
- Det finns fyra medljudande strängar på undersidan som jag har stämt i tre kvarter och en ters. Hur man stämmer dem är valfritt. Dessa strängar finns även på GI.

- Det finns ingen bottenplatta och inga ljudhål med undantag för den öppna botten som fungerar som ljudhål. Samma gäller för GI.
- En tunn bjälke löper hela vägen längs locket undersida, i mitten. Samma gäller för GI.
- Stråken är en cellostråke för barn. Kraftigt tagel och bra balans underlättar stråkföringen. Stråken som tillhör GI är av traditionell typ.

Text : Peter Berry

Tidigare publicerad i Psalmodika nr 2 2016.

Till vänster : Resonanssträngar under locket. Nedan: till vänster: Greppbrädan ovanför locket i sin högsta del.

Nedan: Författaren i full aktion på sitt instrument!

Foto Jorma Lindgren

Astrid Pekkari – spelman på gång

I ett stort gammalt hus på landet i Värna socken bor Astrid Pekkari med sin familj - pappa Erik, mamma Malin, storebror Oskar och lillasyster Kajsa. Hela familjen sjunger, spelar och dansar mer eller mindre. Astrid har under uppväxten spelat mycket med sin pappa som spelar durspel, fiol och cittra.

Astrid är en glad, livlig, aktiv och tänkande tjej. Hon har hela uppväxten haft mångsidiga intressen. Familjen har både kaniner och höns och tjejerna har ett stort hästintresse. Astrid har tävlat på hästryggen. I trädgården odlas det och den rejäla verkstaden har lockat henne att använda sin kreativitet i olika hantverksprojekt. Hon läser mycket böcker, idrottar, skriver poesi/sånger. Hon är också, precis som resten av familjen, intresserad av naturvetenskap.

Uppvuxen med folkmusik och dans

I flera år har Astrid gått ungdomskurserna i fiolspel, folklig sång m.m. vid Folkmusikfestivalen i Korrö, med bland andra Jeanette Rousu, Ulrika Gunnarsson, Patrik Andersson som lärare. Hon har även gått ett år på Korrös "vuxenkurs" med inriktning på låtspel, för flera duktiga spelmän, bland andra Pelle Björnlert. Och så har hon sedan barnsben tillbringat somrar och andra tillfällen med familjens folkmusik/dans-vänner. Folkmusiken gick in i öronen och huvudet och dansen gick in i kroppen. Astrids mor och far är inte bara folkmusikintresserade, de yrkesarbetar inom avancerad teknik.

- Själv valde jag att kombinera naturvetenskap och musik genom att gå naturvetenskapliga linjen med musikprofil på gymnasiet i Åtvidaberg, berättar Astrid.

- På musikprofilen hade vi undervisning i musikteori, ensemblespel, kör och individuella instrument. Jag hade sång och piano som individuella instrument, säger hon.

Nu elev vid Gamleby Folkmusiklinje

Det var därför inte så konstigt att Astrid efter sin studentexamen i våras blev antagen som en av tio folkmusikelever vid Gamleby Folk-

musiklinje, där Pelle Björnlert är huvudlärare. Ett extra plus i Gamleby är samarbetet med Vislinjen - Astrid gillar att sjunga gamla visor och gör dessutom egna.

Pelle B och pappa Erik har en folkmusikgrupp tillsammans, så i somras fick Astrid chansen att spela och sjunga med dem i konserten i Värna kyrka, se artikel på sida 7.

- Jag har ju framträtt med musik många gånger under min uppväxt, mest på konserter som anordnats av kulturskolan, och i kören jag gick i på högstadiet m.m. Och så med pappa, men det var en konstig känsla att få göra debut på riktigt tillsammans med min blivande lärare Pelle, säger Astrid.

Hur kom det sig att du började skriva egna låtar/sånger? Vad skriver du om i dina texter?

Jag började skriva låtar som väldigt liten och sen har jag haft ett långt uppehåll innan jag började skriva musik igen. Som liten var väl målet att vara med i lilla melodifestivalen (haha) men dit sökte jag aldrig. Det föll sig väl rätt naturligt också för mig att skriva musik eftersom jag var van vid all musik hemma. När jag började skriva musik igen efter uppehållet var det inte planerat, utan jag fick helt enkelt en melodi och en text på hjärnan som jag bara var tvungen att ta hand om. Ofta när jag skriver en sång kan jag ha en grundplan vad jag vill att texten ska handla om, men den planen kan lätt ändras under låtens gång. De låtar som jag skrivit handlar bland annat om hur vi borde ta tillvara på vår tid och hur vissa gör allt för att passa in i samhället trots att de allra helst skulle vilja vara sig själva.

Vilka förebilder har du hittills haft inom musiken/folkmusiken - var har du ditt hjärta?

Jag har alltid lyssnat på min pappa och hans spelkompisar när de lirat smäländsk folkmusik, så det är väl där jag har min hemmabana. Jag har dessutom alltid tyckt mycket om sånger med berättande texter vilket kan förklara varför jag blev förtrollad när jag första